

„Retuše všednosti“ Martina Reiner

Martin Reiner, Nové decimy
Brno : Druhé město, 2015

Decima zaujímá v tvorbě Martina Reiner exkluzivní místo. Už před devíti lety vyšla jeho sbírka s názvem *Decimy*, k níž autor v druhém vydání přidal „Bonus tracks“ v podobě pěti čísel. Další, už hotové básně se podle jeho slov do obou vydání z uměleckých důvodů nevešly. Decima je tedy návratná forma Reinerovy poetiky, esence jeho lyričnosti, jeho obsese. Decima je provensálská středověká forma, jejíž oživení v současném literárním kontextu považuji za projev postmodernity. Pak je ovšem důležité, jak autor s touto formou nakládá, což je otázka v první řadě versologická. Metrický verš, jak upozornil M. Červenka, je pro postmodernu *příznakovým* typem verše, jímž se vymezuje proti volnému verši moderny (který už vnímá bezpříznakově). Naše otázka se pak upřesňuje, totiž: jakým způsobem se Reinerův metrický verš, vtělený do klasického kadlubu, vymezuje vůči tradici volného verše, jak se s ní střetává, soutěží s ní nebo z ní případně těží. Tajemství Reinerovy *modernity* je ukryto v téhle otázce, neboť že mu nejde o klasicismus a tradicionalismus, je zřejmé.

Obsesi člověk lehko podléhá, a musí se jí ztěžka bránit. U básníka je obsese předpokladem tvorby, a to z prostého důvodu, že běžné situace prožívá rytmicky. Není-li člověk nutkán k veršování, patrně nic nevybásní. Ne každé nutkání je však dobré nutkání: tak se především musí vyhybat špatným veršům, nebo je přinejmenším odsouvat stranou. Proto mluvím o *předpokladu*, ne – ještě – o naplnění tvorby. Důležitější je způsob, jak se svou obsesí naloží: to je problém poetické formy. Klasická decima obsahuje deset veršů, většinou osmislabičných, spjatých čtyřmi rýmy. Rýmování prvních čtyř jako *abba* asociuje sonet, a odečtete-li z něj první čtyři verše, zbude decima. Stanice, jak o ní píše Dante, se skládala z „předsíně“ (čtyři verše) a „stavby“ (deset veršů); rekombinací této formy zřejmě vznikl sonet. Decima je tedy lyrickou formou, která stojí v genetické blízkosti sonetu. Odtud její údernost, emoční naléhavost a vnitřní dramatičnost. Decima je lyrické drama malého rozměru.

Pokud jde o rým, je Reinerova inovace evidentní. Tradiční decimu svede levou rukou, a protože ho klasika tak trochu nudí, experimentuje. Zdeněk Mathauser říkal takovému narušování formální bravury *metahabilita*. Reiner hraje s decimou svou postmoderní hru a někdy si s ní pohrává; občas v tom je ukryt formalistický profesní humor. V rýmovém zakončení najdeme podivná slova, leckdy halabala zesouzvuchaná, leckdy slova cizí, jako by globalizovaný svět vtrhl do Brna a ohlašoval „jinou“ poetiku. Výjimkou nejsou rýmové absence a v jednotlivých případech „očesané“ decimě rým docela chybí. Něco podobného dělá Reiner se slabičným půdorysem. Verše spíše krouží kolem osmislabičnosti, než aby ji dodržovaly. Tu a tam narušuje kostrbatý veršový přesah plynulost intonace. Počet veršů však Reiner striktně zachovává (což nebylo samozřejmostí už u Michelangelova sonetu), i když je nepravidelně strofuje. Reinerova „decima“ je tedy nepevná a fluidní forma, kroužící kolem gravitačního centra desetiveršovosti.

Rytmická obsese znamená básnickou pohotovost. Můžeme si ji představit jako nenázorný psychický rastr, skrze nějž do básnickovy mysli vstupuje lyrický podnět. U Reiner je tímto rastrem a vstupní bránou lyrična deset řádků decimy. Podnětem může být cokoli. Čtete-li v jedné básni, že jeho díla jsou „pouhé retuše všednosti“, není to jen skromnost tváří v tvář nezkrotné síle skutečnosti, ale také schopnost zmocňovat se jí v nepřeborné bohatosti detailů. Právě to a nic jiného je funkce apriorní lyrické formy, ať už je to decima, stanice nebo sonet. Nechci tu rozebírat motivickou šíři Reinerovy lyriky, která je schopná zmocnit se v podstatě čehokoli. Chtěl bych jen upozornit na několik věcí, které odlišují *Nové decimy* od těch z roku '96.

Předně je to *zesoučasnění*. Reinerův svět není světem úniku, ale průniku do aktuálního světového bytí a dění. A co je na tom nejpodivnější, jako bychom cítili seismické otřesy, které teprve měly vyústit do současné globální krize! Básník je cítil předem, protože si byl vědom nedobrého dědictví Evropy, totiž jejího dědictví *postkoloniálního*. O básních, jakými jsou Lisabon a Baracoa, bychom měli přemýšlet – hodně přemýšlet! Decimy jsou pak nejen básněmi o všednosti, ale také o decimování. To je nejširší možný výměr jejich ideového plánu. Souvisí s tím i druhý aspekt Reinerovy angažovanosti: diskursivní *glosy* k některým básním, např. hned k Lisabonu a Baracoa. Dozvíme se v nich leccos o autorově názoru i pozadí jeho tvorby. Také tohle považuji za inovativní gesto a projev postmodernity. Reinerova decima je útvarem dobře adaptovaným formálně, obsahově a ideově na náš něžný a brutální svět.

Zmocnit se čehokoli by ještě samo o sobě neznamenal uměleckou zásluhu. A tady se ukazuje vlastní *smysl* apriorního lyrického útvaru v jeho scelovací funkci. Ať už je lyrický podnět jakýkoli, výsledkem je *ušlechtilý tvar*. Ušlechtilý tvar oslavuje svět, očišťuje ho pro jiné a lepší uchopení, pro jiné a ušlechtlejší bytí. Nakolik ušlechtilý tvar tvoří jen pozadí dekonstruované decimy, je homologický s neušlechtilým světem. *Estetickou osou* Nových decim je triáda „všednost – decimování – ušlechtilý tvar“. Proto se jmenují „Nové“, ne např. „Druhé“; přidávají totiž něco nového a podstatného.

Posledním nepřehlédnutelným rysem Reinerovy poetiky je *ironie*; také to je postmoderní rys. Reiner se brání banalitě na všech úrovních: proto je v první řadě ironizována sama decima, rozvolňovaná a deformovaná s gestem suveréna. Proto je ironizován svět našich hodnot a proto je ironizováno i Já. Lyrika není soukromý svět. Nakolik „soukromý“ je, jde o soukromí každého z nás. Lyrika je komunikované bytí.

Milan Exner